

*Михайлик А.О.,
кандидат історичних наук,
доцент, директор наукової бібліотеки ПДАТУ.*

*Костюченко І.І.
викладач Новоушицького
коледжу ПДАТУ*

Юхим Сіцинський в сучасній історіографії

Історична наука в Україні за період незалежності повернула з небуття імена багатьох подвижників. Одним з них був видатний українського історик, краєзнавець, педагог, церковний і громадський діяч Юхим Сіцинський.

Показово, що ані в період царизму, ані в часи комунізму про нього зовсім не писалося. Це пояснюється, насамперед, впертим небажанням московської влади бачити самобутню українську культуру, всіляким способом замовчувати та нищити будь-які її прояви. Її яскраві представники, до яких, без сумніву, належить Юхим Йосипович, або оголошувалися народними глитаями – буржуазними націоналістами, або просто не помічалися. Сіцинський якраз відповідав усім необхідним критеріям: справжній інтелігент, переконаний патріот, священник, що все життя віддано служив Богові та своєму народу. Більше того – батько активного учасника Української революції 1917 – 1921 рр., політичного емігранта, який навіть у вигнанні вважав себе громадянином неіснуючої тоді незалежної України – Володимира Січинського. Людина такого життєвого шляху була просто приречена на забуття.

Мабуть, ніхто з місцевих подільських вчених-істориків другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. не зробив так багато для вивчення свого краю, як Ю.Й. Сіцинський. Отже, перед сучасниками стоїть завдання «повернути борг» перед попередником і довести, що чудові наукові традиції, закладені на початку ХХ ст., є актуальними і на початку ХХІ ст.

Одна з перших наукових шкіл історичної регіоналістики України була заснована в другій половині XIX – на початку XX ст. професором київського Університету Св. Володимира В.Б.Антоновичем (1834 – 1908). До неї з 1890 років входив і сам Юхим Сіцінський, який, під наставництвом М.С. Грушевського, згуртував навколо себе діячів Подільського церковного історико-археографічного товариства. Завдяки В. Антоновичу та його учням (М. Грушевському, Н. Молчановському, М. Дашкевичу, В. Ляскоронському, О.Андріяшеву) було не тільки створено наукову регіональну історію ранньої України, народжено галузь наукової історичної регіоналістики України, але в її складі відбулося становлення внутрішньої спеціалізації на такі наукові підрозділи, як киевознавство, поділлєзнавство, волинезнавство, буковинознавство й інші, розквіт яких відбувся вже у незалежній Україні [1, с.7].

Проте, наприкінці 20-х – на початку 30-х рр. XX ст. Ю. Сіцінський, разом з іншими видатними поділлєзнавцями, такими, як В. Гериневич і В.Отамановський, були репресовані сталінщиною, а їх наукові школи припинили своє існування. Саме таку характеристику витоків краєзнавства на Поділлі знайдемо в одному з перших та найбільш повних виданнях, присвячених цій проблемі, створених Л.В. Баженовим у 1993 р. [2]. У книзі вміщено більше 600 енциклопедичних довідок про науковців і краєзнавців минулого і сьогодення, в тому числі й Сіцінського. Подається життєвих шлях видатного кам'янчанина, основні праці та література про нього.

В 1993 р. виходить також ряд статей вченого, які висвітлюють життя та історіографічний спадок видатного подільського краєзнавця [3;4].

9 – 11 вересня 1994 р. у Кам'янці-Подільського було проведено представницьку Міжнародну науково-практичну конференцію «Духовні витоки Поділля: творці історії краю», приурочену 135-річчю від дня народження Юхима Сіцінського, 100-річчю від дня народження Володимира Січинського та 400-річчю від дня народження Богдана Хмельницького. За

матеріалами конференції видано збірник, багато статей якого присвячено Юхиму Сіцінському [5].

Продовженням названих праць стала поява 1995 р. нової монографії Лева Баженова «Історичне краєзнавство Правобережної України в ХІХ – на початку ХХ ст.: становлення. Історіографія. Бібліографія» Тут, на основі опрацювання значного масиву архівного матеріалу та історіографічного надбання попередників, було докладно вивчено в контексті нових підходів процес зародження й розвитку організаційних форм та наукових засад історичного краєзнавства на теренах Київщини, Волині й Поділля. Яскрава постать Юхима Сіцінського також зайняла гідне місце на сторінках книги [6].

Тривала й кропітка праця Л.В. Баженова на ниві краєзнавства мала своїм логічним наслідком написання ним докторської дисертації на тему «Становлення та розвиток історичного краєзнавства Правобережної України (кінець ХVІІІ – перші десятиріччя ХХ ст.)» та її захист на спеціалізованій вченій раді Інституту історії України НАН України (м. Київ) у вересні 1996 р. [7]. Ця робота, по-суті, стала першою докторською дисертацією в Україні з історичного краєзнавства. Науковим консультантом дослідження виступив знаний патріарх національного краєзнавчого руху і регіоналістики Петро Тронько. На сторінках рукопису було систематизовано практично всю наявну інформацію про Юхима Сіцінського, подано глибокий аналіз його праць, визначено їх значення для висвітлення історії Поділля. Вчений зазначає, що Сіцінський включився в краєзнавче життя здебільшого під впливом викладача кам'янецької семінарії М.І. Яворовського, коли останній 1892 р. передав йому редактування «Подольских епархиальных ведомостей». Маючи на той час певний досвід краєзнавчої та редакторської роботи, Юхим Йосипович очолив процес підготовки та видання найважливішого ІХ тому «Трудов Подольского епархиального историко-статистического комитета», який вмістив 1401 опис населених пунктів, церков і парафій 61 благочинницького округу 12 повітів Подільської губернії [8]. Були охоплені майже всі населені пункти краю, вказані дати їх першої писемної згадки,

походження топонімів, хроніка найважливіших подій, історія церкви, школи, доречно наведені уривки документів, легенд, інші етнографічні дані.

У дисертації Л.В. Баженов багато уваги приділяє також організаторським здібностям Юхима Сіцінського, зокрема, щодо заснування та облаштування музею старовини в Кам'янці-Подільському – єпархіального Давньосховища. Голова єпархії архієпископ Донат затвердив проект влаштування музею і призначив Ю.Й. Сіцінського секретарем Комітету в справах Давньосховища і його завідувачем [9, с.11]. Однак, найголовнішим надбанням подільських церковних істориків-краєзнавців, у тому числі й Сіцінського, стали саме 12 випусків «Трудов...», що повною мірою представили історію, етнографію, топонімію, церковну статистику, хроніку та бібліографію того часу. Ї досі вони залишаються джерелом вивчення історії, теорії та методології дореволюційного подільського краєзнавства, базою фактів для написання історії міст і сіл регіону в нових історичних умовах, пише Л.В. Баженов [7, с.203].

У 2004 р., на базі Кам'янець-Подільського державного університету, було організовано і успішно проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Юхим Сіцінський в історії та культурі Поділля». Провідну роль в організації форуму відіграв Центр дослідження історії Поділля, очолюваний Л.В. Баженовим. Останній, крім організаційної роботи, опублікував статтю, надруковану в збірнику матеріалів конференції. В ній автор визначив місце творчої спадщини Ю.Сіцінського в українській історіографії кінця ХІХ – початку ХХІ ст. [10].

Наприкінці 1990-х років в історичну науку та краєзнавство стрімко увірвався хмельницький дослідник А. М. Трембіцький. Декілька років напруженої праці останнього призвели до закономірного та очікуваного наслідку – захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Тема роботи, здійсненої під керівництвом Л. В. Баженова, цілком відповідала напрямку очолюваної кам'янецьким професором наукової

школи: «Наукова та громадська діяльність Євфимія Йосиповича Сіцінського (70-ті рр. ХІХ – 30-ті рр. ХХ ст.)».

2009 р. Анатолій Трембіцький видав монографію, присвячену науковій та громадській діяльності Юхима (Євфимія, як він пише) Сіцінського. Його перу також належить біля 50 статей (!) про видатного подолянина [1, с. 164-174]. Отже, на сьогодні, А. М. Трембіцький є беззаперечним лідером у вивченні Сіцінського, його родини і його творчого спадку, залишеного не одному поколінню істориків і краєзнавців.

Юхим Йосипович Сіцінський був унікальною особистістю української культури кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. Працюючи на ниві історичного краєзнавства, музеєзнавства, поєднуючи служіння Богу зі служінням громаді, він всім своїм життям демонстрував приклад справжнього подвижника від науки, патріота та інтелігента. Практично все життя проживши в Кам'янці-Подільському, похований на місцевому кладовищі, він назавжди увійшов у плеяду славетних кам'янчан, людей які своїм життям та працею прославили давнє місто над Смотричем.

Перелік використаних джерел:

1. Історичне краєзнавство і проблеми регіональної історії Правобережної України (наукова школа): бібліографічний покажчик / [уклад.: І.М. Конет, Л.В. Баженов та ін.]. – Кам'янець-Подільський: КПНУ імені Івана Огієнка, 2011. – 204 с.

2. Баженов Л. В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців ХІХ—ХХ ст.: Історіографія. Біобібліографія. Матеріали / Л.В. Баженов. – Кам'янець-Подільський, 1993. — С. 349-351.

3. Баженов Л.В. Кам'янець-Подільська духовна семінарія – науковий центр дослідження Поділля в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. / Л.В. Баженов // ХХХХІІІ звітна наукова конференція кафедр інститут за 1991 – 1992 рр. (секція суспільних дисциплін). Тези доповідей. – Кам'янець-Подільський: КПДПІ, 1993 – С. 97-98.

4. Баженов Л.В. М.С. Грушевський і Поділля / Баженов Л.В. // Культура Поділля: історія і сучасність. Науково-практична конференція, присвячена 500 річчю м. Хмельницького. – Хмельницький: Обл. деж видав., 1993. – С. 224-226.
5. Духовні витoki Поділля: Творці історії краю. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції / [ред. кол.: Слободянюк П.Я., Федорук О.К. та ін.]. – Хмельницький: Поділля. – 432 с.
6. Баженов Л.В. Історичне краєзнавство Правобережної України в ХІХ – на початку ХХ ст.: становлення. Історіографія. Бібліографія / Л.В. Баженов. – Хмельницький: Доля, 1995. – 256 с.
7. Баженов Л.В. Становлення та розвиток історичного краєзнавства Правобережної України (кінець ХVІІІ – перші десятиріччя ХХ ст.): дис. доктора істор. наук: 07.00.01 / Баженов Лев Васильович. – К., 1996. – 450 с.
8. Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета / под. ред. Н.И. Яворовского, Е.И. Сецинского. – Каменец-Подольский: Тип. губ. правл., 1901. – Вып. ІХ. – ХХ, 1064, 170 с.
9. Прокопчук В.С. Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета (церковного историко-археологического общества) (1876 – 1916): зведений каталог і покажчик змісту / В.С. Прокопчук, Н.Д. Крючкова. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. – 148 с.
10. Баженов Л.В. Творча спадщина Є.Й. Сіцінського в українській історіографії (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.) / Л.В. Баженов // Юхим Сіцінський в історії та культурі Поділля: збірник наукових праць за підсумками Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Кам'янець-Подільський: КПДУ, 2004. – С. 11 – 17.